

РІШЕННЯ
РАЗОВОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ
ПРО ПРИСУДЖЕННЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ

Здобувач ступеня доктора філософії ПОПОВА Олексія Геннадійовича, 1991 року народження, громадянин України, освіта вища: закінчив у 2015 році Національний авіаційний університет за спеціальністю «Програмне забезпечення систем», виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Фінанси, банківська справа та страхування».

Разова спеціалізована вчена рада утворена наказом Державного університету «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, м. Житомира, від 26.06.2026 р. №219/од, у складі:

Голови разової спеціалізованої ради – Олександра ПЕТРУКА, доктора економічних наук, професора, професора кафедри фінансів Державного університету «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, м. Житомир.

Рецензентів – Ірини ЛИТВИНЧУК, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри фінансів та цифрової економіки Державного університету «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, м. Житомир; Віти ДОВГАЛЮК, кандидата економічних наук, доцента, доцента кафедри фінансів та цифрової економіки Державного університету «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, м. Житомир;

Офіційних опонентів – Наталі ТРУСОВОЇ, доктора економічних наук, професора, професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя; Юлії КОВАЛЕНКО, доктора економічних наук, професора, професора, завідувач кафедри фінансових технологій та бізнесу Національного університету «Київський авіаційний інститут», м. Київ.

На засіданні 14 серпня 2026 року рада прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» ПОПОВУ Олексію Геннадійовичу на підставі публічного захисту дисертації «Фінансова безпека комерційних банків в умовах розвитку безготівкових розрахунків» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Дисертацію виконано у Державному університеті «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, м. Житомир.

Науковий керівник – Наталія ВИГОВСЬКА, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів Державного університету «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, м. Житомир.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, який присвячено поглибленню теоретичних й методичних засад забезпечення фінансової безпеки комерційних банків в умовах розвитку безготівкових розрахунків, а також розробці внутрішніх та зовнішніх методів її підвищення.

Здобувач має 11 наукових публікацій за темою дисертації, з них: 5 статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України з присвоєнням категорії «Б» та 6 тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій., зокрема:

1. Попов О.Г. Розрахункові операції як об'єкт банківської безпеки. Ефективна економіка. 2023. № 12. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/ee/article/view/2746>

2. Попов О.Г. Теоретичні основи забезпечення банківської безпеки держави. Економіка, управління та адміністрування. 2023. №3 (105). С. 195–202. URL: <http://ema.ztu.edu.ua/article/view/288318>

3. Виговська Н.Г., Попов О.Г. Формування розрахунково-платіжного механізму в системі банківської безпеки. Економіка, управління та адміністрування. 2024. №2(108). С. 160-170. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/309318>

4. Попов О.Г. Оцінка тенденцій розвитку безготівкових операцій в умовах модернізації платіжних систем. Економіка, управління та адміністрування. 2025. №2 (112). С. 142–152. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/335995>

5. Попов О.Г. Ідентифікація загроз та ризиків фінансовій безпеці комерційних банків в умовах розвитку безготівкових розрахунків. Економіка, управління та адміністрування. 2025. №3 (113). С.119–130. URL: <https://ema.ztu.edu.ua/article/view/341577>

6. Попов О.Г. Банківська безпека: оцінка наукових підходів. Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези виступів IV Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир: Житомирська політехніка, 2023. 442 с. С.287-288. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/01/full-text.pdf>

7. Попов О.Г. Складові елементи розрахунково-платіжного механізму забезпечення банківської безпеки. Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти: тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки (м. Житомир, 13–17 травня 2024 року). Житомир: Житомирська політехніка. 2024. 696 с. С. 295-296.

8. Виговська Н.Г., Попов О.Г. Трансформація системи безготівкових розрахунків в Україні. Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези V Міжнародної науково-практичної конференції (06-07 листопада 2024 р., м. Житомир). Житомир: Житомирська політехніка. 2024. 423 с. С. 289-290.

9. Виговська Н.Г., Попов О.Г. Ризик розрахунків (платежів) у класифікації банківських ризиків. Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти: тези Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених, присвяченої Дню науки. (12–17 травня 2025 р., м. Житомир). Житомир: Житомирська політехніка. 2025. С. 328-329.

10. Попов О.Г. Розвиток внутрішніх методів забезпечення фінансової безпеки банківської установи. Сучасні виклики сталого розвитку бізнесу: тези VI Міжнародної науково-практичної конференції (06-07 листопада 2025 р., м. Житомир). Житомир: Житомирська політехніка. 2025. 465 с. С. 326.

11. Виговська Н.Г., Попов О.Г. Напрями удосконалення банківського регулювання безготівкових операцій в умовах модернізації платіжних систем. Фінансово-управлінські інновації як драйвер сталого розвитку в умовах сучасних викликів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (07 листопада 2025 р., м. Хмельницький). Частина 1. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова. 2025. 619 с. С. 228-230.

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради:

1. **ПЕТРУК Олександр Михайлович**, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів Державного університету «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, м. Житомир.

Без зауважень.

2. ЛИТВИНЧУК Ірина Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Державного університету «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, м. Житомир.

Є зауваження, зокрема:

1. У п.2.3 дисертації автором сформовано та доведено гіпотезу, що фінансова стабільність банків, яка характеризує належний рівень фінансової безпеки, є чутливою до зміни рівня розрахункового ризику через вплив на них кредитного ризику. Для доведення гіпотези в якості залежних показників, що характеризують рівень фінансової стабільності, обрано показники рентабельності активів та рентабельності капіталу певної вибірки комерційних банків. Проте в роботі недостатньо чітко обґрунтовано критерії відбору банків до вибірки (наприклад, за розміром активів, часткою карткового бізнесу чи типом капіталу), що не надає можливості зробити висновок про можливість екстраполяції отриманих висновків на всю банківську систему України, включаючи невеликі фінансові установи (с. 124-130).

2. У дисертаційній роботі багато уваги приділено питанням цифровізації при функціонуванні платіжних систем, але зміст роботи значно б покращився при більш детальному обґрунтуванні подвійної ролі інструментів штучного інтелекту при організації безготівкових розрахунків: з одного боку, вони є засобом виявлення шахрайства, з іншого – джерелом нових загроз (шахрайство, автоматизовані соціальні інженерні атаки), що потребує проведення додаткових досліджень в контексті забезпечення фінансової безпеки банківських установ.

3. Серед методів мінімізації загроз фінансовій безпеці розрахункових операцій банків автор акцентує увагу на внутрішніх заходах її забезпечення (нормативного, організаційного, інформаційно-технологічного, кадрового характеру), що доцільно реалізовувати на різних етапах функціонування системи управління операційним ризиком як джерелом розрахункового (с. 168-169 дисертації, табл. 3.5). Натомість ринкові інструменти передачі ризику – зокрема кіберстрахування та страхування відповідальності за платіжні збої розкрито недостатньо, хоча у світовій практиці вони є важливим елементом фінансового захисту банків.

3. ДОВГАЛЮК Віта Валентинівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Державного університету «Житомирська політехніка» Міністерства освіти і науки України, м. Житомир.

Є зауваження, зокрема:

1. Уточнюючи перелік принципів забезпечення фінансової безпеки розрахункових операцій, автор виділяє принцип гнучкості як «...здатність швидко реагувати на зміну основних показників фінансової політики держави, на виникнення нових загроз, трансформацію внутрішнього середовища (в т.ч. організаційної структури) банку» (с. 69). Проте надмірна адаптивність або часта зміна внутрішніх регламентів та лімітів безготівкових операцій може призвести до дезорганізації операційної діяльності банку та погіршення якості обслуговування клієнтів.

2. У дисертаційній роботі запропоновано виявляти та оцінювати ризики здійснення безготівкових розрахунків для забезпечення необхідного рівня фінансової безпеки банківських установ (п.2.2 дисертації), проте не наведено чіткої методики визначення необхідного розміру буфера капіталу саме під розрахунково-платіжні та пов'язані з ними операційні ризики.

3. Одним з пунктів наукової новизни є обґрунтування взаємозв'язків між окремими показниками фінансової стабільності (ROA, ROE) та видами банківських ризиків, пов'язаних з розрахунково-платіжними операціями, яке, на відміну від існуючих, базується на основі кореляційно-регресійного аналізу, що підтвердило гіпотези про чутливість: показників ROA та ROE до зміни рівня розрахункового ризику через вплив на них кредитного ризику; показників кредитного ризику Н7 Н8 Н9 - до зміни обсягу розрахункових операцій, що здійснюються за допомогою платіжних карток (с. 27 дисертації). На підставі цього автором зроблено висновок про доцільність запровадження моделі безготівкової економіки. Водночас зростання обсягу безготівкових операцій банків пропорційно підвищує рівень операційних ризиків, що потребує здійснення значних інвестицій в ІТ-інфраструктуру, тому оцінка рівня доходності та суми додаткових витрат на забезпечення фінансової безпеки розрахункових операцій потребує проведення додаткових досліджень.

4. **ТРУСОВА Наталя Вікторівна**, доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного Міністерства освіти і науки України, м. Запоріжжя.

Є зауваження, зокрема:

1. Одним з пунктів наукової новизни є удосконалений методичний підхід до оцінювання фінансової безпеки банківської установи на основі доповнення його показниками (індикаторами) ризику розрахунків (платежів), а саме: сума збитків від незаконних дій та шахрайських операцій з використанням платіжних карток, в т.ч. обумовлених соціальною інженерією; рівень платіжної репутації банку; частка карткових платежів у ВВП; сума комісійних доходів банку від платіжних операцій; частка чистих активів системно важливих банків у сукупних активах банківської системи). Водночас запропонований автором інструментарій оцінювання безпеки здебільшого базується на історичних (ретроспективних) звітних даних, що обмежує його ефективність для виявлення таких динамічних загроз у реальному часі, наприклад, при поширенні паніки серед клієнтів через непрацюючі мобільні додатки тощо (с. 139-156).

2. При розробці напрямів удосконалення банківського регулювання безготівкових розрахунків в умовах застосування концепції відкритого банкінгу автор рекомендує розвивати «регулятивні пісочниці» та впроваджувати Big Data для моніторингу загроз фінансовій безпеці банків. Водночас таку пропозицію складно реалізувати для невеликих за капіталізацією вітчизняних комерційних банків, оскільки її використання пов'язано з додатковими витратами та технологічною складністю реалізації такої пропозиції.

3. При обґрунтуванні превентивних методів забезпечення фінансової безпеки комерційних банків автор пропонує підвищувати фінансову та цифрову грамотність клієнтів. Однак поза увагою залишився той факт, що банки часто самі створюють умови для ризику (наприклад, через складні інтерфейси або приховані комісії), що обумовлює виникнення інформаційної асиметрії. Зміст дисертації значно б покращився при оцінці впливу інституційних заходів захисту прав споживачів фінансових послуг на рівень фінансової безпеки банку.

5. КОВАЛЕНКО Юлія Михайлівна, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансових технологій та бізнесу Національного університету «Київський авіаційний інститут» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Є зауваження, зокрема:

1. У дисертації запропоновано досліджувати банківську безпеку шляхом поєднання системного, суб'єктного та процесного підходів. Автор обґрунтовує власну позицію тим, що системний підхід дозволяє визначити місце фінансової

безпеки комерційних банків у системі фінансової безпеки країни, визначаючи її як окремий вид; суб'єктний підхід дозволяє ідентифікувати суб'єкти впливу загроз зовнішнього та внутрішнього середовища; процесний підхід орієнтує на ідентифікацію заходів, які сприяють попередженню означених загроз на діяльність суб'єктів. Водночас в роботі недостатньо чітко розкрито синергетичний ефект від впровадження зазначених підходів (с. 38-40 дисертаційної роботи).

2. Виявлений автором «прямий взаємозв'язок» між рівнем реального ВВП та обсягом безготівкових розрахунків може мати характер мультиколінеарності або відображати загальні тренди цифровізації економіки. Крім того, залишається недостатньо обґрунтованим висновок по результатах аналізу цього взаємозв'язку: чи саме розвиток безготівкових розрахунків стимулює ВВП, чи навпаки – зростання економіки масштабує платіжні процеси (с. 94-99).

3. На с. 116 автор зазначає, що розрахунковий ризик є внутрішнім, якщо джерелом є операційний ризик самого банку, і зовнішнім – якщо це діяльність інших учасників або системний ризик платіжної системи. Водночас на практиці функціонування банківських установ вищезазначені ризики часто реалізуються одночасно (наприклад, під час масштабного збою у функціонуванні платіжних систем або кібератак), що ускладнює їх чітке розмежування за запропонованою ознакою.

4. У п.3.3. дисертації зазначено, що банківське регулювання в сучасних умовах, яке спрямоване на дотримання балансу між клієнтоорієнтованістю з надання платіжних послуг банками та забезпеченням фінансової безпеки банківської системи, слід досліджувати через взаємодію трьох механізмів: правового, організаційного та соціального. Водночас дію організаційного механізму при розподілі відповідальності між банком та платіжним оператором за витік даних розкрито недостатньо.

Результати відкритого голосування:

«За» – п'ять членів ради.

«Проти» – немає.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує ПОПОВУ Олексію Геннадійовичу ступінь доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

**Голова
разової спеціалізованої
вченої ради**

А. Петрук **Олександр ПЕТРУК**

*Підпис Олександра Петрука
зосвідчую:
Проректор з НПР, розвитку людського капіталу
та соціального лідерства
Дніпропетровського національного університету*

Оксана Черниш